

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף פח

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מה קובע לגבי מעשר ומה לא קובע לגבי מעשר?

מבואר בגמ' לפינו שנהלקו רבי ינאי ורבי יוחנן, לדעת רבי ינאי טבל מתייב במעשרות אך ורק כאשר רואה פני הבית. לדעת רבי יוחנן נקבע שמו לגבי חיוב תרומ' כאשר נכנס לחצר המשתמרת. בפשטות לשון הסוגיא מורה שהנושא הוא בחיוב מעשר ראשון. אולם ע' בחת"ס גיטין (פא, א) שביאר את הסוגיא בשם הערוך שהנושא הוא בחיוב לגבי מעשר שני. (ועי' תוס' רמב"ן ורשב"א בכל ביאור הסוגיא.)

בסוגיא בביצה (לד, ב לה, א) יש השלמה לסוגיא זו, בעוד דברים המתייבים במעשר, ומסקנת ריו"ח, ונעלה את הדברים בקצרה. חיוב מעשר נקבע, לאחר גמר מלאכה וראיית פני הבית. או באכילת קבע ואפילו בשדה. ולמדנו שאף שבת קובעת למעשר, היינו שאכילה ואפילו אכילת עראי, מחייבת מעשר בשבת. כיון שכל אכילה בשבת מוגדרת לאכילה חשובה. ואף קטן יכול לקבוע למעשר אם הכין דבר מה לאוכלו בשבת, שאמנם אין לו דעת ומחשבה אבל מעשה יש לו. (ועי' תוס' חולין יב, ב) ולכן אם הכין קטן לשבת, ולבסוף לא אכלו, במוצאי שבת לא נפקע החיוב, והייתם לעשר אף על אכילת עראי. הסתפק רבא, האם שבת קובעת למעשר אף דבר שעדיין לא נגמרה מלאכתו. (שהרי חיוב במעשרות זה לאחר גמר מלאכה) האם כל אכילת שבת מוגדרת כקבע, או רק דבר שנגמרה מלאכתו, אכילתו היא אכילה חשובה, וקבועה. פסק ר"נ ששבת קובעת, בין נגמרה מלאכתו ובין לא נגמרה מלאכתו. והביאה שם הגמ' מחלוקת רבי יהושע ור"א שהביאו הראשונים בסוגיא שלנו לגבי דבר שהתחיל בהיתר ונגמר בחיוב. ואכמ"ל. עוד מבואר שם למסקנת הגמ', לרבי יוחנן, פירות שלא נגמרה מלאכתן, לא נקבעים למעשר לא ע"י שבת, (לאפוקי משיטת הלל שסבר ששבת קובעת). לא ע"י הפרשת תרומה, (לאפוקי מר"א שחייב בהפרשת תרומה). לא ע"י הכנסה לחצר (לאפוקי מרבי יעקב שחייב בהכנסה לחצר) ולא ע"י מכירה (לאפוקי מהתנא שסבר שמחליף פירות שלא נגמרו מלאכתן עם תבירו מוגדר למקח ונקבע שמם למעשר).

מבואר שאם לא נגמרה מלאכת הפרי, מסקנת רבי יוחנן שאין דבר שיכול לקבוע למעשר, אך גם נקבע הפרי יש שסברו שקובעת שבת למעשר. הרע"א בגליון הש"ס בביצה שם בסוגיא, מציינ לעיניי בגמ' בפסחים (קה, א), מספרת שם הגמ', שרב חנניא בר שלמיא ותלמידיו דרב הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב המנונא סבא. אמרו ליה, זיל חזי אי מקדיש יומא, נפסיק וניקבעיה לשבתא. אמר להו לא צריכיתו שבתא קבעה נפשה, דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש.

מה הונונה שבת קובעת למעשר. ביאר הרשב"ם (ד"ה כשם שקובעת) קי"ל לגבי חיוב מעשרות, שמתחייבים הפירות בראה פני הבית לאחר גמר מלאכה. או אדם האוכל אכילת קבע. אולם אכילת עראי אינה מחייבת מעשר.

אבל אכילה של שבת, מחמת עונן שבת כפי שנאמר "וקראת לשבת עונג" אפילו סעודת עראי, מוגדרת לסעודת קבע, ויש חיוב בתרומות ומעשרות מחמת חשיבות האכילה. ממילא אין אוכלים בשבת אפילו עראי מתבואה שלא נגמרה מלאכתה, ולא הפורשו ממנה תרומות ומעשרות. כיון שהשבת קבעה לחשיבות סעודה לגבי מעשר. ואין את הכלל של אכילת עראי פטורה.

הרע"א (שם) בגליון הש"ס מציינ לסוגיא בביצה. ועי' שם גם בהג' מהר"ב רנשבורג, וקושיותם בורה, שהרי למסקנת דברי הגמ', דעת רבי יוחנן ששבת קובעת לעניין מעשר, רק בדבר שנגמרה מלאכתו. ולא בפירות שלא נגמרה מלאכתם. וברשב"ם מבואר לכאורה, ששבת קבעה, אף על תבואה שלא נגמרה מלאכתה.

ציין המהר"ב רנשבורג למשנה הלך בהלכות מעשר (פ"ה הכ"ג). בדברי המש"ל מבואר, שאף שההלכה ששבת לא קבעה למעשר, בפירות שלא נגמרה מלאכתם. אולם אם קבע האדם בלבו, וייחד דבר זה לאכילה בשבת, אף שלא נגמרה מלאכתו שבת קובעת לעניין מעשר, אפילו שזה אכילת עראי, כיון שהחליט שאת אלו ואלו יאכל בשבת. וכל מה שאמר רבי יוחנן במסקנת הגמ' בביצה, שפירות שלא נגמרה מלאכתן אפשר לאכול בשבת ללא מעשר, זה דווקא בפירות שלא ייחדם לאכול בשבת.

ביאר העמק ברכה, שבין פירות שנגמרה מלאכתן, ובין פירות שלא נגמרה מלאכתן, תמיד שבת מחייבת במעשר, ואכילה מהם בשבת, אף אכילת עראי, קובעת ל"אכילת קבע" המצריכה מעשרות. אולם יש לחלק בין פירות שנגמרה מלאכתן, לפירות שלא נגמרו מלאכתן, מה קורה להם בעקבות השבת. האם אכילה בשבת מחייבת מעשרות ותו לא. כלומר, היות והאכילה נעשית בשבת, ויש לנו כל ששבת קובעת לעניין מעשרות, א"כ אסור לאכול את הפירות בלא תרומ'." כול ששבת קובעת לגבי "הלכות מעשרות". וכמו שפיראית פני הבית קובעת לעניין מעשר, ואדם לא יכול להחליט, שיוציא את הפירות לאחר שהתחייבו בתרומ' בכניסתם, ע"מ ליצור פטור. שהרי כיון שנכנס לחיוב שוב לא יוצא ממנו. כך גם שבת יוצרת חידוש דין בפירות, ולאחר שהתחייבו שוב אין להם פטור.

ונוקט כך, פירות שנגמרה מלאכתן, שבת קבעה לעניין מעשר, ואח"כ אף במוצ"ש יצטרכו לעשרן, ולא שייך יותר לאכול בלא מעשר. אולם פירות שלא נגמרה מלאכתן, אמנם שבת קובעת למעשר והאוכלן בשבת זקוק הוא לעשרן, אולם במוצ"ש לא מוגדרים הם כחייבים, היות ורק אכילה בשבת היא זאת שחייבה במעשרות.

לפי"ז, יבואר היטב דברי הגמ' בביצה (שם) שאמרו תינוקות שטמנו תאנים מערב שבת, ושכחו ולא עשרו, למוצאי שבת חייבים לעשר. היות ומדובר בפירות שנגמרה מלאכתן, אין אפשרות לפטור מתרומ' לאחר שהתחייבו. מאידך יש מקרה באופן שלא נגמרה מלאכתן, שם הביאו (א, א) שיטת רבי נתן שביאר בדברי רבי אליעזר, שאדם שאכל ענבים שמטרתם היא ליון, ונכנס לחצר יוכל לצאת ולגמר בחוץ. איך יוכל לצאת החוצה ולאכול בלא מעשר, הרי כניסה לחצר מחייבת במעשר. אולם ע"פ דרכו של העמק ברכה יש לומר, שבפירות שלא נגמרה מלאכתן לא נקבעו דיני תרומ', אלא אם אוכל בצורה המחייבת, חייב. ואם אוכל בצורה שאינה מחייבת, פטור. לכן יוכל לצאת מחוץ לחצר ולאכול בלא תרומ'.

סיכום הדף

נושא היום: חיוב תרומ' אכילת פועל. איסור לא תחסום

אמר רבי ינאי הטבל מתייב במעשר רק כאשר רואה פני הבית, **שנאמר** "בערתי הקודש דרך פני הבית", **ומה שנאמר** "בשערך" ללמד שכניסה דרך שער מחייבת למעט נכנס דרך גג וקרפף שאינו מתייב. **לדעת רבי יוחנן**, ראיית החצר קובעת שנאמר "ואכלו בשבעו", **ולמד** ריו"ח מ"מן הבית" שהחצר תהיה משתמרת כבית. **שאל רב חנינה חוזאה**, למדנו לעיל בדון אכילת פועל בשדה שאוכל כדרך בעל הבית שפטור באכילתו בשדה, **מבואר** שאם לוקח יקח בשדה הרי כבר חייב בתרומ' **ביאר ר"פ**, פועל שאוכל בלא תרומ' היינו בתנאה העומדת בגינה **לדעת רבי ינאי**, הענפים עם הפירות נכנסים לחצר, **ולדעת ריו"ח** נכנסים לבית. **ובכנה"ג** בעל הבית עדיין פטור משום שיעקר חשיבות התאנה כלפיו זה האילן, **והלוקח** מתייחס לפירות שכבר נכנסו לחיוב.

שואלת הגמ' שלוקח אינו חייב בתרומ' מהתורה, **שהרי למדנו** לגבי תרומ' חורבן חנויות של "בית הינו", שנהגו היתר באיסורים דרבנן, **שהיו אמורים** שחיוב מעשרות מוטל על הבעלים ממה שאמרה תורה "עשר תעשר" "ואכלת" **ממועט** מוכר, "תבואת זרעך" **ממועט** לוקח. **חכמים חייבו** את המוכר והלוקח לעשר, ואנשי בית הינו פטורו את עצמם. **מבואר** שמן התורה אין לוקח חייב בתרומ'. **מבארת הגמ'**, שאמת מדין תורה לוקח פטור, ומה שלמדו לגבי פועל "כנפשי" זה אסמכתא בעלמא. **ועיקר הדרשה**, שאם התנה בעל הבית עם הפועל שלא יאכל אינו חייב "כנפשי" שאינו חייב לאכול, **לאפוקי** מאיסור לא תחסום לגבי שור.

שאל מר זוטרא ממה שלמדנו במשנה לגבי חיוב מעשרות, קישואים, דילועים משיפסקו, **ביאר רבי אסי** היינו משעה שנופל הפרח, **ולכאורה** אפילו בשדה, ושלא כשיטת רבי ינאי שחייב מכניסה לבית, ושלא כדברי רבי"ח משיכנס לחצר. **ביארה הגמ'**, חיוב הזמן משיפול הפרח זה רק לאחר הכניסה לבית, ודקדוק לשון המשנה "משיפסקו" **ולא נאמר** "עד שיפסקו" כדי ללמד שמתחייב מתחילת נפילת הפרח ולא רק עד שיפול כולם.

עוד שאל מר זוטרא בנו של ר"ג, למדנו במשנה שהחיוב למעשר שתגמר מלאכת הנכסה, היינו כניסת הפירות. **מבארת הגמ'** שהכוונה אסתפל לבית. **וי"א** שרבי ינאי אמר בזבחים, וענבים שאין דרך לעשות מהם גורן, **אבל** בחיטה ושעורה החיוב בזמן עשיית הגורן שהרי כך אמרה תורה "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן".

לגבי אכילת פועל מן הפירות למדנו שאוכל הוא מן המחובר, ושור אוכל מן הדישה היינו תלוש, מנין שפועל אוכל מן התלוש. **לומדת הגמ' ק"ו**, אם שור אינו אוכל במחובר (לא נאמר במפורש שאוכל), אוכל בתלוש, אדם שאוכל במחובר ק"ו שייאכל בתלוש. **יש לפרוך** ששור אתה מצווה שלא לחסום, **ואדם לא מצווה** שמצווה שלא לחסום. **דנה הגמ'**, שנלמד איסור לחסימת אדם, שור שאין אתה מצווה להחיותו, אתה מצווה שלא לחסומו, אדם שאתה מצווה להחיותו כ"ש שיהא אסור לחסומו. **עי"ז** אמר הפסוק "כנפשי" כאומר לעיל, כמו שבעל הבית אינו חייב לאכול, כך יוכל להתנות עם הפועל שלא יאכל ואין איסור לחסומו.

והמקור שפועל אוכל בתלוש, ממה שנאמר בפסוק פעמיים "קמה" **ודורשים** בדרך של אם אינו העניין מחובר נדרוש על תלוש. **לדעת רבי אמי**, תלוש נלמד ממשמעות "כי תאב בכרם רעך" שהרי יכול להיות ששכר את הפועל לשאת את הענבים, וע"ז אמרה תורה שיכול לאכול.

שור שאוכל מהמחובר, לגבי אדם לא נאמר במפורש שאוכל בתלוש, **מבואר** שאוכל במחובר, שור שנאמר שאוכל בתלוש בודאי יאכל במחובר. **דוחה הגמ'** לגבי אדם את ה מצווה להחיותו. **ואין ללמוד** שמצווים להחיות את השור שהרי נאמר "וחי אחיך עמך" ולא השור. **אלא ללמוד** "רעך" נאמר פעמיים, ואם לא נצרך ללימוד לגבי אדם, נלמד לגבי שור שאוכל במחובר.

לדעת רבינא, לא צריך רבינו לפועל שאוכל בתלוש, ולא צריך רבינו לשור שאוכל במחובר, שהרי המילה "שור" מיותרת, שהרי באיסור חסימה למדנו מהלכות שבת שכל בהמה בכלל **ולאו דווקא** "שור" א"כ מדוע נאמר "לא תחסום שור בדישו", אלא **ללמד הקטש** בין חוסם לנחם ולהפך, היינו שור אוכל אף במחובר ואדם אוכל אף בתלוש.